

The possibility of a future

De noodzaak om jongeren over mogelijke
toekomst(en) te laten nadenken

Probable

Plausible

Possible

Utopia

Dystopia

The possibility of a future

**De noodzaak om jongeren over mogelijke
toekomst(en) te laten nadenken**

Leonieke Pieket Weeserik

Master Kunsteducatie Zwolle Unit 6

Auteur:

Leonieke Pieket Weeserik

Masterstudent Kunsteducatie, Artez Zwolle

Studentnummer:

1106565

Design: Leonieke Pieket Weeserik

Begeleider Artez Zwolle:

Emiel Copini

Copyright ©L.J.C. Pieket Weeserik, Master Kunsteducatie, Artez Zwolle, april 2022

Contact Artez

www.artez.nl

Contact Leonieke

www.remember_the_future.nl

'Shit, je lijkt helemaal geen 100 jaar'
'Geen probleem ik wilde me toch laten invriezen'
Olivia 18 jaar

Voorwoord

Eindelijk kan ik met trots delen waar ik de afgelopen maanden aan heb gewerkt. Het denken en praten over de toekomst heeft mij ontzettend veel inzichten gegeven en het werken met jongeren heeft mij geraakt. De samenwerking met jongeren motiveert mij om nog meer onderzoek te doen met deze doelgroep. Dit essay geeft niet alleen mijn ontdekkingen weer, het is ook een samenvatting van de kennis die ik de afgelopen twee jaar aan de masteropleiding 'Artist Educator' bij ARTEz in Zwolle heb opgedaan.

Tijdens het eerste jaar van deze master heb ik een werk gemaakt wat over het beïnvloeden van gedachten ging. In 'Shaping thoughts' (2020), werd je uitgedaagd zelf een totaalbeeld te creëren. Met muziek gaf ik sturing aan de emotie. Het werken met gedachten, emoties en verbeelding is iets wat ik later in mijn studie heb gebruikt.

Tegen het einde van het eerste jaar heb ik samen met onderzoeksgroep PLLS onderzocht of je met 'tijd' ruimte kan creëren voor verbeelding in 'Tijd voor Tijd' (2020). Tijd en gedachten, verleden heden en toekomst, heeft mij sindsdien beziggehouden. In 'Remember the Future' (2021) heb ik verkend welke rol herinneringen en digitale herinneringen spelen in het verbeelden van de toekomst. Dit resulteerde in het artistieke werk 'Inner Space' (2021).

Dit alles heeft de basis gevormd voor mijn onderzoekstool Mirage. Hierin komt het verbeelden van de toekomst en de werking ervan op verschillende manieren terug. Ik heb ervan genoten om samen met de betrokkenen dit onderzoek uit te voeren.

Mijn directe omgeving is een enorme steun voor mij geweest, zowel familie, vrienden als collega's. Super veel dank aan mijn man die in de weekenden kopjes thee en koffie kwam brengen. Maar het meest van iedereen wil ik de deelnemers zelf bedanken die met veel openheid en vertrouwen hun verbeelding, angsten, dromen en wensen met mij deelden.

Dank jullie wel!

Olivia, Odile, Maurits, Julius, Simcha en Nena.

Samenvatting

Inleiding

Het denken over de toekomst is een belangrijke vaardigheid binnen de cognitieve ontwikkeling van adolescenten. Maar uit verschillende onderzoeken blijkt dat jongeren deze toekomst helemaal niet zo rooskleurig zien. Het is zelfs zo erg dat jongeren zich geen toekomst meer durven voor te stellen. Met als gevolg een toename van depressieve klachten onder jongeren.

Onderzoeksvraag

1: Hoe kan het over de toekomst nadenken door jongeren, vanuit verschillende perspectieven bijdragen aan een positiever gevoel over de toekomst?

1a: Hoe denken jongeren over toekomst(en)?

1b: Wat is het effect van denken over een positieve toekomst?

1c: Is de workshop Mirage een geschikt instrument om verschillende toekomst perspectieven bij jongeren te creëren kunnen zij daardoor nieuwe toekomst(en) bedenken?

Methode

Vertrokken vanuit ontwerpgericht onderzoek heb ik een tool ontwikkeld en getest onder zes- jongeren tussen de 16 en 18 jaar. Deze tool heeft de naam Mirage. Een samenvoegsel van Mirror and age. Deze tool bestaat onder andere uit een werkboek en het kijken naar de huidige en de oudere zelf via een verouderingsapp. Binnen de methode heb ik gebruik gemaakt van instrumenten zoals; een op een gesprekken en een enquête om de tool Mirage te verbeteren en opnieuw te kunnen toepassen.

Analyse

Uit de literatuur, het werkboek, de nagesprekken en de enquête is gekomen dat de jongeren vaker over de nabije toekomst denken en minder vaak of bijna nooit over de verre toekomst. Mirage werkt om nieuwe perspectieven op de toekomst in te zetten, waardoor nieuwe mogelijkheden ontstaan. Drie deelnemers geven aan zich positiever te hebben gevoeld na de workshop.

Conclusie

Het effect van het denken over positieve toekomst(en) door jongeren lijkt gunstig te zijn. Ik kan voorzichtig zeggen dat het helpt om verder te denken dan de nabije toekomst om nieuwe mogelijkheden te ontdekken en om te reflecteren op het nu. Mirage is een tool die verschillende perspectieven kan bieden om over de toekomst na te denken.

Aanbeveling

Aanbevelingen zijn:

1: Vaker op een positieve manier over de toekomst nadenken met jongeren!

2: De tool Mirage binnen een andere setting verder testen en door ontwikkelen (daarbij rekening houdend met setting en relationele esthetiek).

3: Een gebruikershandleiding ontwikkelen voor verschillende eindgebruikers.

Content

Voorwoord	4
Samenvatting	5
Inhoudsopgave	6
Inleiding	8
<u>I DYSTOPIA</u>	<u>9</u>
Aanleiding en urgentie	9
Het denken over de toekomst door jongeren	9-10
<u>II PROBABLE FUTURE</u>	<u>12</u>
Methodology	12-15
Onderzoeksvraag	12
Mirage	14
Nagesprek	15
Enquete	15
<u>II PLAUSABLE FUTURE</u>	<u>16</u>
Deelnemers	16
Ethisch kompas	16
<u>IV POSSIBLE FUTURE</u>	<u>19</u>
Analysemethode	19
Resultaten	20
<u>V UTOPIA</u>	<u>22</u>
Conclusie	22
Aanbeveling	25
Referenties	26
Bijlage 1: Artistieke interventie Mirage	
Bijlage 2: Nagesprekken	
Bijlage 3: Enquête uitslagen	

**'Ik denk dat wel 40% van mijn klasgenoten
depressieve klachten heeft vanuit angst en
onzekerheid over de toekomst'**

Maurits 16 jaar

Inleiding

Beeldt u zich eens in dat u op uw oude dag terugdenkt aan uw leven. Waar denkt u dan aan? Aan uw geliefde, aan uw kinderen? Of denkt u misschien aan de wereld en dat deze er zo anders uitziet dan in 2022. Probeer u eens vanuit de toekomst terug te denken naar het heden en alles wat tussen nu en toen plaatsvond. Wat zou u als uw toekomstige zelf tegen uw huidige zelf willen zeggen?

In 2021, midden in dat vreemde coronajaar, las ik steeds meer in het nieuws dat jongeren negatieve gedachtes hadden over de toekomst (Hickman et al, 2021) of helemaal geen gedachtes over de toekomst meer durfden toe te laten (Zandbergen et al, 2020). Ik keek zelf al niet zo rooskleurig naar de toekomst maar ach, 'het gat in de ozonlaag is ook weer dicht gegaan'. Nee, ik maakte me vooral druk om de geestelijke gezondheid van de volgende generatie; mijn dochter (16), mijn neefjes, de kinderen van mijn vrienden, hun klasgenoten en nog veel meer.

Van collega's in het (kunst)educatieve veld kreeg ik signalen dat jongeren passief waren en weinig vooruitdachten en meededen. Zij gaven aan dat dit een groot verschil was ten opzichte van jaren daarvoor als nieuwe studenten gemotiveerd met een nieuwe opleiding starten. Het had allemaal toch geen zin. Veel jongeren in de huidige tijd van toenemende ongelijkheid, post-corona, woningkrapte, oorlog, terrorisme en klimaatproblemen zullen zich afvragen of ze überhaupt wel een toekomst hebben. Een continu gevoel van dreiging lijkt hen boven het hoofd te hangen.

I DYSTOPIA

Wat een dystopisch toekomstbeeld zou dat zijn. Jongeren zonder bestaansrecht, zonder toekomstperspectief, doodongelukkig. Hoe zouden ze zich dan gaan gedragen? Een dystopisch toekomstbeeld zou zijn dat het ze niets meer kan schelen. Dat de jongeren niet meer gaan studeren, geen rekening meer houden met het klimaat, op een eigen afvalberg van ellende en drugs een kort leven leiden om het ze het zelf vroegtijdig afbreken en ze geen gezinsleven meer nastreven. Want wie wil er nou kinderen opvoeden in zo'n ellendige wereld. De mensheid gaat ten onder.

Aanleiding en Urgentie

Toekomstperspectief speelt een belangrijke rol bij zingeving voor jongeren. Het stellen van doelen en idealen biedt een vorm van betekenis aan het leven. In Leeuwen et al (2021) wordt omschreven dat dit vooral in tijden van crisis van belang is (p.22). En dat kan ik me goed voorstellen want het kan een periode zijn waarin je bestaande doelen moet aanpassen of zelfs moet laten varen en nieuwe doelen moet stellen.

Naar het denken over de toekomst is de afgelopen jaren veel onderzoek gedaan. Vooral in combinatie met zingeving. Machteld Huber benoemt in het concept van 'positieve gezondheid' (2012) het belang van doelen, idealen en toekomstperspectief, als een existentiële behoefte. Het geeft je bestaansrecht.

Anneke Sools, professor aan de Universiteit van Twente, doet onderzoek naar de effecten van tijdreizen op de mentale gezondheid. In 2020 heeft ze een onderzoek geleid met 'narrative futuring' (een brief schrijven naar jezelf vanuit de toekomst). In 'campus talks (2022)' verteld Sools dat zij heeft ondervonden dat jongeren meer betekenis geven aan de wereld van nu. Een meisje schreef naar zichzelf vanuit de toekomst dat haar grootouders waren overleden, wat ertoe heeft geleid dat ze nog meer waarde kon hechten aan relaties van nu. Sools geeft aan dat mentale tijdreizen richting kan geven, bijdraagt aan zingeving, creativiteit stimuleert en ook motiveert om daarnaar te gaan acteren (Sools et al.2016). Ook uit het onderzoek van Naomi ten Hagen (2018) blijkt dat toekomst denken bewust en onbewust een belangrijke vaardigheid is voor het stellen van doelen. Zij doet een aanbeveling om mentale tijdreizen vaker in te zetten om deze vaardigheden onder jongeren te vergroten. Zodat ze naast richting, veerkrachtiger kunnen omgaan met obstakels in de toekomst (Hagen, 2018). Dit klinkt als een recept tegen Dystopia!

Het denken over de toekomst door jongeren.

Het denken over de toekomst is een vaardigheid die zich bij jongeren rond het 15e levensjaar begint te ontwikkelen (Crone, 2009). Tegelijkertijd met het ontwikkelen van deze cognitieve vaardigheid is de adolescent bezig de eigen identiteit te vorm te geven (Erikson, 1968). Dit doen ze onder andere door zichzelf te spiegelen aan een toekomstige zelf. Wat wil ik later worden en hoe wil ik dat mijn leven eruit komt te zien? Dit doe je door het voorstellen van mogelijke zelden (Markus, Nurius, 1986). Deze mogelijke zelden in de toekomst bepalen keuzes in het hier en nu. Bijvoorbeeld hoe ziet mijn leven eruit als ik postbode word of hoe ziet mijn leven eruit als ik stop met naar school gaan?

De zelfverbeelding van de adolescent gebeurt volgens onderzoeker Emiel Copini binnen de kaders van een sociale werkelijkheid. Waarbinnen door een groep gedeelde ideeën waarden, denkbeelden en gebruiken het individuele zelf-concept bepalen (Copini, 2017, p153.). Jo-Anne Roerdink beschrijft tevens in haar bachelorthesis 'De identiteitsontwikkeling en toekomstverbeelding bij adolescenten' dat de toekomstverbeelding erg beïnvloed wordt vanuit maatschappelijke verwachtingen. Daar kan ik me zeker wel wat bij voorstellen. Huisje, boompje, beestje is ook zo'n opgelegde structuur.

De adolescentie kan je volgens Jeffrey Arnett, in 'Emerging Adulthood' (2004), verdelen in 3 periodes met ieder zijn eigen ontwikkel kenmerken. De vroege adolescentie (10-14), de midden adolescentie (15-18) en de late adolescentie 19-25). In de midden adolescentie spiegelen jongeren zich steeds meer aan de actuele zelf en de mogelijke zelf. Wat kan leiden tot zowel teleurstelling als motivatie. Dus wat in de vroege adolescentie nog een verkenning van de toekomst lijkt, vooral met betrekking tot studierichting (Roerdink, 2021), lijkt in de midden adolescentie al een ander cognitief niveau te bereiken (Arnett, 2004). Deze mogelijke zelf krijgt in een keer een hele belangrijke waarde. Toch wordt er nog weinig aandacht aan het vormen van een mogelijke zelf besteed.

Er wordt op scholen op een hele feitelijke manier over de toekomst gedacht, namelijk richting beroepskeus. Maar wat zou het onze jongeren opleveren als zij op een andere manier gaan nadenken over de toekomst. Geeft het ze een tool om die mogelijke zelf meer flexibel te benaderen waardoor er ruimte ontstaat voor andere mogelijkheden?

'Ik zou wel wat meer mezelf willen zijn'

Odile 16

II PROBABLE FUTURE

Een waarschijnlijke toekomst, wat maakt die toekomst nou waarschijnlijk? Voor mezelf geldt dat als ik een broccoli koop, dat ik die waarschijnlijk een dezer dagen ga opeten. Dit is een toekomst die redelijk nabij is en ook aardig te voorspellen. Voor de jongeren geldt dat ze een studierichting hebben gekozen en dat ze er de komende jaren naar gaan streven die af te ronden. Zelfs een baan gaan zoeken in die sector ligt nog in de lijn van de waarschijnlijkheid. In deze nabije waarschijnlijke toekomst denken en handelen gaat de jongeren makkelijk af.

Onderzoeksvraag:

Hoe kan het over de toekomst nadenken door jongeren, vanuit verschillende perspectieven bijdragen aan een positiever gevoel over de toekomst?

Methodology

Om deze hoofdvraag te beantwoorden heb ik gekozen voor een ontwerpgerichte aanpak. Deze aanpak is zowel theoretisch als praktijkgericht (Heijnen, 2018). Daarbij geeft Emiel Heijnen aan dat achterliggende gedachte ook het verbeteren van de praktijk is (p.106). Deze gedachtegang sluit aan bij het onderzoeken van mijn hoofdvraag en deelvragen.

1a: Hoe denken jongeren over toekomst?

1b: Wat is het effect van denken over een positieve toekomst?

1c: Is de workshop Mirage een geschikt instrument om verschillende toekomstperspectieven bij jongeren te creëren kunnen zij daardoor nieuwe toekomst bedenken?

Om dit te onderzoeken heb ik gebruik gemaakt van verschillende methodes:

1: Literatuuronderzoek

Binnen de literatuur heb ik me gericht op de ontwikkeling van de cognitieve vaardigheden van adolescenten. Ik heb me gericht op onderzoeken over toekomstdenken onder jongeren en ik heb me gericht op zingeving. Zowel vanuit het terugblikken op je leven als het vooruit denken over je eigen toekomst.

‘Wat is voor jou nog utopischer in plaats van het openen van je eigen sportschool, alles is mogelijk’?

‘Een tweede sportschool’

Julius 16

2: Mirage

Ouder worden is iets waar we allemaal mee te maken krijgen. Elke keer als je in de spiegel kijkt ben je ouder. Dit wordt bij tijd en wijle geïllustreerd door uiterlijke kenmerken zoals een lijntje, een rimpel, een grijze haar of kaalheid. Hoe ouder je wordt, hoe meer je hebt om aan terug te denken en dit zijn meestal niet de uiterlijke futiliteiten maar wezenlijke herinneringen. Soms als je op een foto naar je jongere ik kijkt, dan komen deze herinneringen weer naar boven.

0-meting

Ik heb de jongeren over de toekomst laten denken door ze te laten opschrijven en tekenen hoe ze de toekomst zien en hoe ze zich daarbij voelen. Vervolgens heb ik aan de jongere gevraagd om op te schrijven wat ze hopen beleefd te hebben. Deze vraag is een opmaat naar de volgende stap;

Waar heb je spijt van?

Met een spiegel en een verouderingsfilter op een app heb ik jongeren naar zichzelf laten terugkijken. De jongeren zagen hun oudere zelf en daarachter in de spiegel de huidige zelf, die nu plots op de achtergrond verdwenen leek. Door vragen te stellen als; waar heb je spijt van, wat had je nog willen doen en hoe zag je leven eruit? Heb ik de jongere uitgedaagd om zich achteruit een toekomst te verbeelden. Een retrospectief op iets wat nog niet is geweest. Ik heb ze vervolgens laten opschrijven waar ze spijt van hadden.

De tijdshorizon in een notendop:

In een persoonlijk gesprek in 2021 legt Bertus Jeronimus, universitair docent en persoonlijkheidsonderzoeker, de tijdshorizon aan mij uit als hoeveel tijd je nog voor je en achter je hebt ten opzichte van waar je nu staat als tijd een rechte lijn zou zijn. Jongeren hebben relatief weinig tijd achter zich en veel tijd voor zich liggen. Hoe verder een persoon zich op de horizon vooruit beweegt hoe beter het inbeelden van een toekomst gaat. Dit komt omdat er tegelijkertijd ook steeds meer tijd achter diegene ligt om op te reflecteren en om van te leren.

De tijdlijn.

Ik heb de jongeren na de spiegel en spijt stap weer vooruit laten denken over hun toekomst. Ik heb ze hierbij de vraag gesteld of ze deze zo utopisch mogelijk willen aanvliegen. Alles mag en alles kan! Het startpunt is vandaag en het eindpunt is je 100e levensjaar.

Reflectie (1-meting)

Op de laatste pagina van het werkboek vullen de deelnemers opnieuw in hoe ze naar de toekomst kijken, hoe ze zich voelen, of er verschil is en of ze iets anders gaan doen.

3: Nagesprek

Na elke Mirage workshop ben ik met de deelnemer de workshop gaan bespreken. Ik heb de nagesprekken organisch laten ontstaan met de bedoeling om de deelnemers de kans te geven om samen met mij op de ervaring te reflecteren. Stap voor stap namen we samen de onderdelen van de interventie door.

Het doel van dit gesprek was een extra controle op de eerste meting in het werkboek. Daarnaast heb ik dit gesprek exploratief gebruikt. In de analyse heb ik dit nagesprek gebruikt om te kijken wat ik verder kon ontdekken over het toekomstdenken door jongeren.

4: Enquête

Ik heb twee weken na afloop van de interventie een enquête gestuurd om na te gaan of er een consistentie was in de antwoorden tussen het boekje direct na de workshop en hoe ze er nu op terug keken. Een 2-meting. Is er weer iets veranderd in het denken over de toekomst, zijn er meer toekomstmogelijkheden ontstaan?

II PLAUSABLE FUTURE

Een aannemelijke toekomst wijkt net af van het waarschijnlijke. Deze is lastig te voorspellen maar het is wel aannemelijk dat het gaat gebeuren. Bijvoorbeeld iemand is klaar met de studie, gaat werken, vindt de liefde, gaat trouwen en krijgt kinderen. Dit is aannemelijk omdat dit binnen de westerse cultuur gebruikelijk is. Waarschijnlijk, is het echter niet meer omdat er een heleboel onzekerheidsfactoren aan kleven. Bijvoorbeeld omdat de betrokkene een partner treft die geen kinderen wil.

Deelnemers

Het verloop van de cognitieve ontwikkeling van jongeren en het vermogen om over de toekomst te denken heeft voor mij de doelgroep bepaalt. Elisabeth Crone (2009) geeft aan dat vanaf het 15e levensjaar de vaardigheid om verdere toekomst te kunnen inbeelden toeneemt. Ik ben daarom deelnemers gaan zoeken die iets ouder dan 15 jaar zijn. Om er zeker van te kunnen zijn dat het toekomstdenken door deze jongeren lukt.

Het werven van deelnemers heb ik op verschillende manieren aangepakt. Ik heb via instagram een oproep gedaan en mond tot mondreclame gemaakt. Ik heb ouders van jongeren actief benaderd en gevraagd of het wat voor hun kind zou kunnen zijn. Op deze manier hebben een aantal jongeren contact met mij gezocht.

Ethisch kompas

In de eerste testfase van het onderzoek heb ik de deelnemer een bijlage laten ondertekenen met daarin de vraag of ik zowel geluidsopnames als resultaten uit het werkboek mag delen. Bij de daaropvolgende workshops heb ik op de voorkant van het werkboek genoemd dat het ingevulde gedeeld gaat worden.

Ouders hebben me na de workshop gevraagd hoe het is gegaan. Om de keus bij de jongeren te laten met wat ze wel of niet wilden delen heb ik de jongeren foto's geappt van het werkboek. Zo konden ze er zelf voor kiezen om hun ervaring wel of niet met hun ouders te delen. Ik heb wel gedeeld aan de ouders dat alle jongeren erg betrokken meededen wat voor mij ook daadwerkelijk zo voelde aangezien ze er de tijd voor namen.

Inkijkje in mijn Mirage beleving

Ik kom aan in Zutphen, via de moeder van Olivia heeft Simcha contact met me opgenomen. Ik heb de auto volgeladen met de spiegel, twee opgeladen telefoons waar de app op werkt en natuurlijk een werkboekje met kleurtjes, stiften en penen. Uit eerdere workshops denk ik dat de voorkeur naar een pen uitgaat. Ik heb in de smiezen hoeveel tijd elk onderdeel ongeveer duurt dus ik ga er met vertrouwen naar toe.

Als ik aanbel doet een vrolijke jongen met een enorme bos krullen de deur open. In de woonkamer aangekomen kunnen we kiezen voor werken op de salontafel of aan de keukentafel. Samen kiezen we voor de keukentafel. Simcha haalt nog even wat te drinken en ik stel voor dat we gelijk van start gaan. Verder lijkt er niemand thuis. Ik vraag me af of de ouders het wel weten dat ik er ben?

Tijdens de spiegel activiteit, gaan we samen rustig op zoek naar een filter waar hij zichzelf geloofwaardig oud in vindt lijken. Dit is de eerste keer dat ik het op deze manier aanpak en ik moet zeggen dat dit wel het beste resultaat tot nu toe oplevert.

Naderhand en na het nabespreken komt de moeder van Simcha binnen. Ik stel me voor en leg mijn onderzoek uit. Ik vraag aan Simcha of hij wil delen wat hij heeft gedaan. Dat wil hij wel. Ik weet dat hij in zijn tijdlijn heeft opgenomen dat hij een boerderij koopt voor zijn moeder. Ze reageert echt ontroerd en mijn eigen moederhart smelt.

Als ik thuiskom voel ik me echt heel erg blij. Ik heb echt even een kijkje mogen nemen in iemands gedachtewereld dat is toch wel heel bijzonder. S 'avonds als ik de foto's naar hem app. Krijg ik een appje terug: 'Ik vond het heel leuk en interessant om te doen'.
Yes wat een fijne afsluiter dit!

‘Steden worden op bergen gebouwd vanwege de zeespiegel, waarschijnlijk afvalbergen’

Simcha 16

IV POSSIBLE FUTURE

Een mogelijke toekomst zet de poort naar verbeelding open. Met de wetenschap van nu kan je reflecteren op een mogelijke toekomst. Bijvoorbeeld: Je weet dat de fashion industrie echt zwaar belastend is voor het milieu en dat technologische ontwikkelingen hier in een rap tempo op inspelen. In de toekomst kan je naar een servicepunt waar je je oude sneakers in een versnipperaar kan gooien. Via een smart chip worden er van deze materialen nieuwe sneakers uitgeprint naar jouw model maar ook naar jouw lichaam en gebruik.

Ik heb de jongeren gevraagd hun verbeelding te gebruiken. Ik heb ze gevraagd vooruit te denken, terug te blikken vanuit de toekomst en weer vooruit te denken. Ik heb ze gevraagd naar een toekomst zoals ze denken dat deze eruit gaat zien en een toekomst te bedenken waar alles mogelijk is. De verschillende meetmomenten hebben antwoorden opgeleverd over hoe ze zich voelen over de toekomst voor de workshop en erna. Het geeft aan of Mirage een werkzaam instrument is en of het nieuwe inzichten en of toekomst en oplevert voor de jongeren. Vervolgens ben ik al deze informatie per deelnemer gaan ordenen voor analyse op thema, emotie en de toekomst uit de future cone van Fabio Besti (2021).

Van de nagesprekken heb ik 4 geluidsopnames gemaakt. Deze ben ik gaan transcriberen en exploratief gaan onderzoeken. Naast de thema's die ik al in het werkboek was tegengekomen zoals werk en klimaat heeft de tekst zelf ook nog verschillende codes opgeleverd. Met behulp van software MAXQDA 2022 heb ik een mooi overzicht kunnen maken op de volgende thema's: samenleving, bedrijven, politiek, werk, relatie, klimaat, zelfanalyse en toekomst:

probable
plausible
possible
utopia
dystopia

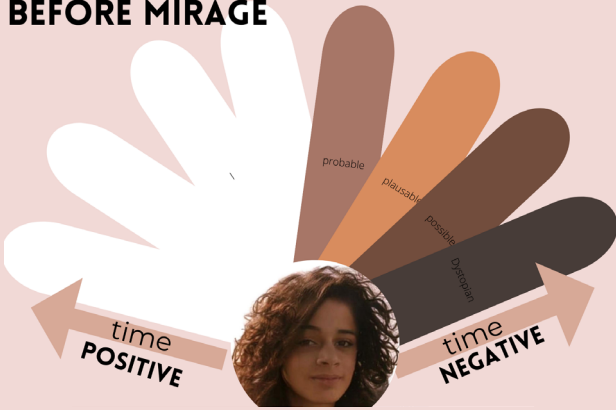
Ook heb ik de gesprekken kunnen coderen met hoe deelnemers zich over iets voelen met emoticons die blij, neutraal en verdrietig vertegenwoordigen.

Afbeelding gebaseerd op het future cone model van Fabio Besti (2021).

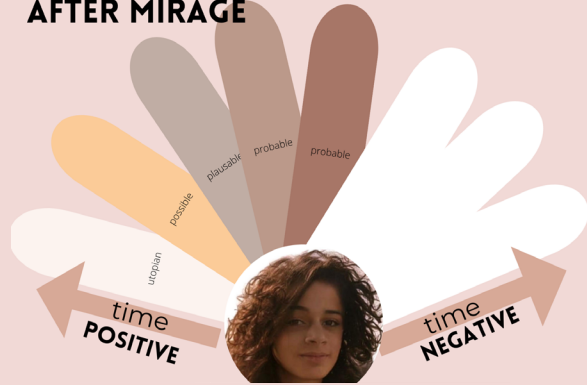
Resultaten

BEFORE MIRAGE

#world, politics, climate, transfor-
mation, corporate influence

AFTER MIRAGE

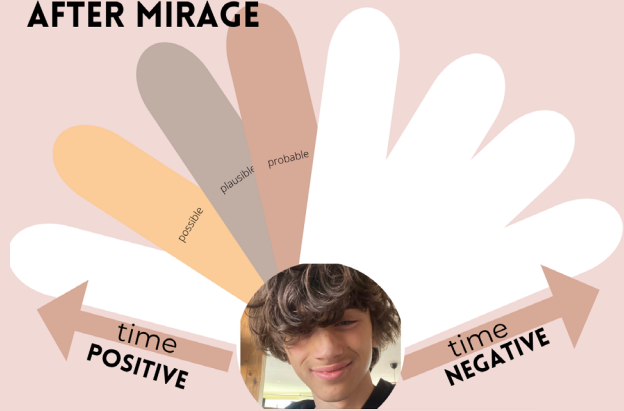
#study, career, social live,
technology, space
self-reflection

BEFORE MIRAGE

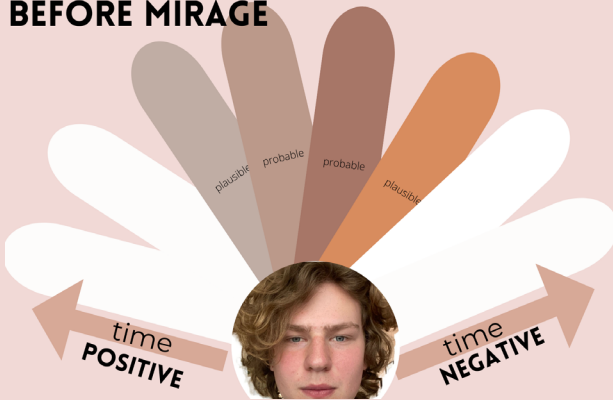
#career, pet

AFTER MIRAGE

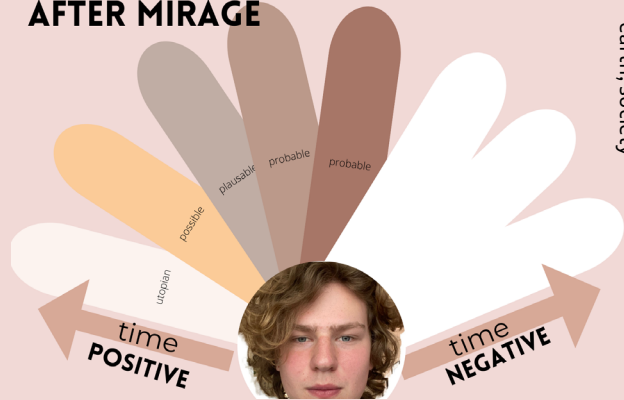
#career, pet, family selfreflec-
tion

BEFORE MIRAGE

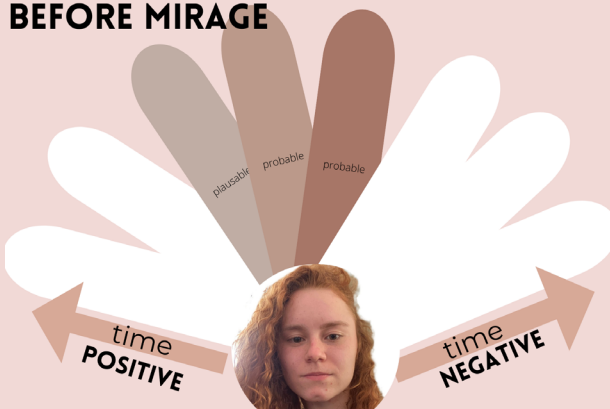
#study, career, world

AFTER MIRAGE

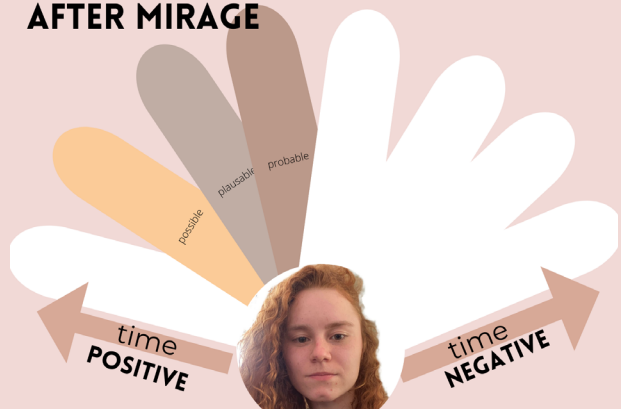
#study, career, world,
earth, society

BEFORE MIRAGE

#study, work, friends

AFTER MIRAGE

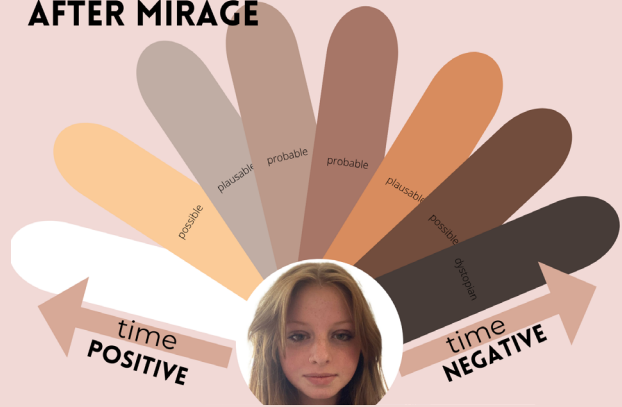
#career, social life, living, personal
growth, self love, nature

BEFORE MIRAGE

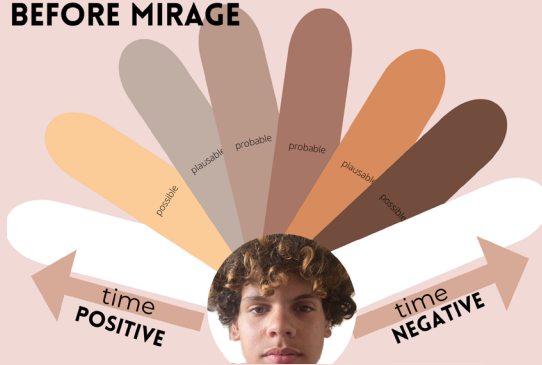
#study, climatechange, war, human behaviour

AFTER MIRAGE

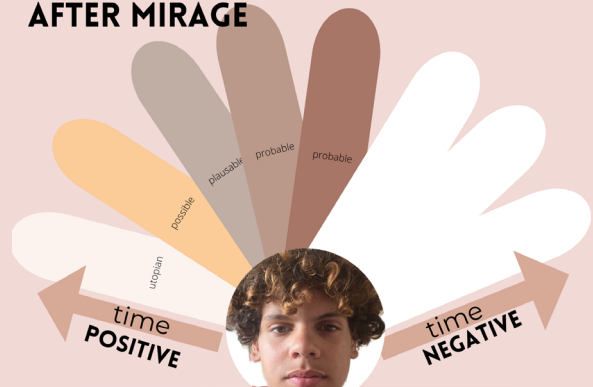
#career, social live, travel, living, nature

BEFORE MIRAGE

#technology, climate, career, corona, humanity, politics

AFTER MIRAGE

#career, travel, family, relations, living

3

van de zes voelen zich positiver over de toekomst.

5

van de zes geven aan dat de blik op de toekomst is veranderd omdat ze meer mogelijkheden zien. Ze willen vaker denken over de toekomst.

4

van de zes geven aan dat het kijken naar de oudere zelf nieuwe toekomst gedachten heeft opgeleverd.

6

van de zes hebben mogelijke toekomst verkend met behulp van Mirage.

V Utopia

Jongeren zijn toekomstgeletterd (Cramer, 2020). Ze spelen in op obstakels en kansen die zich in de toekomst voor kunnen doen. Tijdens hun beroepskeus houden zij rekening met de wereld over 30 jaar. Iemand die nu vrachtwagenchauffeur wil worden bedenkt zich dat dit misschien vanaf zijn mobiele telefoon bestuurd kan worden als een virtueel realistisch lego wagentje en richt zich niet op de vlam in de pijp. De jongere is flexibel en kan dankzij vaardigheden in toekomstdenken snel schakelen van probable naar possible futures en laat maatschappelijke verwachtingen niet in de weg staan.

Conclusie:

Hoe kan het over de toekomst nadenken door jongeren, vanuit verschillende perspectieven bijdragen aan een positiever gevoel over de toekomst?

Überhaupt één toekomstperspectief hebben lijkt mij al gunstig. Dit blijkt vooral uit literatuuronderzoek en met name als je kijkt naar zingeving (Huber, 2017). Het geeft je leven richting (Sools et al, 2016).

De meeste jongeren hebben een idee over een nabije waarschijnlijke toekomst. Ze gaan nog naar school de komende 4 à 5 jaar, en ook de maatschappelijke context geeft ze een richting over hoe ze hun leven kunnen gaan leiden. Toch is dat blijkbaar niet genoeg meer als je kijkt naar de toenemende mentale klachten onder jongeren (Hickman, 2018). Het denken in de nabije toekomst heeft geen tot weinig zin als het niets op levert voor de lange termijn. Wat heeft het bijvoorbeeld voor zin om boer te worden als dat straks niet meer kan door klimaat en oorlog. En dit is wat er volgens mij precies wat er gebeurt. Er wordt te weinig over de verre toekomst nagedacht.

Een ander perspectief zoals terugblikken op het leven biedt meer reflectie op het nu. Bijvoorbeeld 'ik moet nu meer genieten van het leven' zoals Julius dat zegt of 'ik wil meer tijd doorbrengen met de mensen die belangrijk voor me zijn' zoals Simcha aangeeft. Ook dit wordt bevestigd vanuit de theorie. Neem bijvoorbeeld het concept 'narrative futuring' die ook een retrospectief op een iets andere manier inzet. (Sools, 2019)

Deze twee perspectieven het vooruit denken en het vanuit de toekomst terugdenken hebben dus allebei een andere werking maar dragen allebei bij aan een positiever gevoel. Het een geeft zingeving en het ander richting. Terugblikken vanuit de toekomst levert zingeving en doelen in het nu op. En vooruitkijken naar een positieve toekomst levert hoop en vertrouwen op dat dit een mogelijke toekomst zou kunnen zijn. Bij twee van de zes deelnemers heeft het bedenken van mogelijkheden in de verre toekomst hen er nog meer van overtuigd waar ze zich de komende jaren op willen richten. Hun studiekeus heeft nog meer zin gekregen, ze zien er meer mogelijkheden mee in de verre toekomst. Het nadenken over een positieve toekomst is daarom mijns inziens een noodzaak bij deze generatie.

1a: Hoe denken jongeren over toekomst(en)?

Ik heb gekeken naar de adolescenten binnen een westerse maatschappelijke context. Jongeren bevinden zich in het toekomstdenken hoofdzakelijk in de waarschijnlijke toekomst als het hen zelf betreft. Het onderzoek van Jo-Anne Roerdink (2021) beaamt dit maar ik ondervind dit ook met mijn zes jongeren in de workshop. Het gaat vooral over studie. De jongeren zeggen letterlijk dat ze nog nooit of zelden zo ver hebben nagedacht. En in de enquête komt dit naar voren.

De thema's die voorbij komen zijn in de nabije en waarschijnlijke toekomst vooral studie, reizen en sociale omgeving. In het grote middenstuk van hun leven komen werk, gezin en wonen erbij en aan het einde van hun leven is leefomgeving en familie een belangrijk element. Met uitzondering van twee deelnemers is het buiten beschouwing laten van de wereld en het op zichzelf richten een voorwaarde voor het verbeelden van een positieve toekomst. Zonder die vraag komt de wereld met haar problemen wel ter sprake. Bij alle deelnemers is het hebben van een baan de meest dominante factor.

Tijd creëert mogelijkheden.

Je ziet een duidelijk opbouw in het nadenken over de toekomst. Dit komt vooral in de mindmap naar voren: In het begin zitten ze op positive probable future, ze verschuiven naar positive plausible en hoe verder ze zich op de tijdshorizon verplaatsen hoe meer ze in de possible future gaan zitten. Dit zie je bijvoorbeeld aan de map van Maurits als de mens bijna geen energie van de aarde meer verbruikt en hoe dat er dan uitziet. Bij Nena zie je dat ze een gevierde filmster is. En bij Olivia zie je dat ze over een paar 100 jaar binnen een nieuw type beschaving leeft buiten de aarde.

Ambigüiteit.

De meeste jongeren voelen zich voorafgaand aan de workshop wel positief over de toekomst maar ook onzeker. Dus eigenlijk geen eenduidig gevoel. Dit blijkt uit de nagesprekken waarin zowel Maurits, Olivia als Simcha aangeven zowel blij als bang te zijn. Blij met het idee dat het uit kan komen en bang dat het niet gebeurt. Ook al lijkt dit in de enquête van wel omdat ze daar een algemeen overheersend gevoel kiezen.

1b: Wat is het effect van denken over een positieve toekomst?

Het denken over een positieve toekomst heeft een gunstige uitwerking op de jongeren. Dit blijkt vooral uit de reacties van Simcha en van Olivia die duidelijk aangaven na de workshop dat ze zich positiever voelden doordat ze zich een positieve toekomst hadden voorgesteld. Hoewel het bij de rest niet altijd direct na de workshop is genoemd of opgeschreven is. Kwam dit later in de enquête terug en daaruit blijkt dat de workshop heeft doorgewerkt op hun gevoel over de toekomst.

Ik merkte zelf ook een verschil in energie bij de jongere voor en na. Er was meer ruimte voor verbeelding ontstaan, iets wat ik in Tijd voor Tijd (2021) een eerder onderzoek tijdens de master ook zo heb ervaren. De deelnemers vonden het leuk om hun verbeelding op deze manier te gebruiken ook dit heeft bijgedragen aan het positieve gevoel.

Naast die positieve verandering lijkt het effect van het inbeelden van deze positieve toekomst een toename tot het denken over nieuwe mogelijkheden te veroorzaken. Bij de vraag in de enquête of het heeft aangezet tot denken over de toekomst wordt hier positief op gereageerd. Ook geven ze aan het gevoel hebben meer mogelijkheden te kunnen creëren.

Waar ik nog wel benieuwd naar ben is hoe dat werkt als je het niet alleen vanuit een positief perspectief wat ver op de tijdshorizon ligt onderzoekt maar ook het effect van een negatieve toekomst wat meer ruimte geeft. Pas dan denk ik dat je het verschil echt goed kan laten zien.

1c: Is de workshop Mirage een geschikt instrument om verschillende toekomstperspectieven bij jongeren te creëren en kunnen zij zich daardoor nieuwe toekomst voorstellen?

Ik heb verschillende toekomstperspectieven kunnen creëren bij alle jongeren en zij hebben zich met deze verschillende perspectieven ook nieuwe toestomsten voorgesteld. Die vanuit het nu, die vanuit retrospectief en die op een positieve possible of utopische wijze. Ik heb het werken met Mirage heel erg positief ervaren het biedt ruimte tot experimenteren. Er kunnen andere opdrachten aan gekoppeld worden. Ik zie er absoluut de meerwaarde van in om met nog meer perspectieven te gaan oefenen dit zal je ook terugvinden in mijn aanbeveling.

Aanbeveling

Er zijn bepaalde factoren in het uitvoeren van Mirage die van groot belang zijn geweest en dat is mijn eigen rol, de relationele esthetiek en de setting.

Save Space:

Ik adviseer een fijne huiselijke setting te creëren. Ik heb de tijd voor elk onderdeel genomen om met de jongere de verschillende onderdelen door te lopen. In een klas vraagt het denk ik iets meer opbouw richting de workshop dan een op een. De 0-meting in Mirage legt onzekerheden en kwetsbaarheden bloot. Het is van belang dat dit op een veilige manier gebeurt.

Relationeel:

Ik kende de deelnemers al maar niet allemaal even goed. De aanwezigheid van een ander beïnvloedt altijd de identiteit en het zelfbeeld (Laclau, Mouffe, 1985). Hoe verder ik van de deelnemer af stond hoe makkelijker het gesprek de verdieping in ging. Dus mocht ik Mirage binnen een institutionele setting zoals een school willen testen dan is hoe de docent, de leerling en de rest van de klas zich tot elkaar verhouden een aandachtspunt.

Perspectieven:

Een derde aanbeveling is om nog meer perspectieven te gaan testen op een creatieve manier. Denk hierbij aan de possible selves (Markus, Nurius 1985). Ook zouden de thema's die aan bod komen stuk voor stuk als uitgangspunt genomen kunnen worden. Hierdoor zou je nog beter het toekomstdenken kunnen oefenen wat bijdraagt aan het vergroten van de vaardigheid en de toekomstgeletterdheid (Cramer, 2021).

Eindgebruikers:

Een laatste aanbeveling is het ontwikkelen van een handleiding. Hoe lees je de uitkomsten van een werkboek, hoe reflecteer je met een deelnemer op de ontstane narratieven en wanneer kies je voor een verdiepingsopdracht.

Ik heb de deelnemers, een jongerenwerker en een kunsteducator gevraagd hoe zij Mirage gebruikt zien worden. Van de jongeren kreeg ik unaniem terug dat het op school rondom de beroepskeuze een waardevolle oefening kan zijn. De jongerenwerker zou de tool coachend kunnen inzetten. En zowel de kunsteducator als ikzelf zien het als een katalysator van de verbeelding.

Het biedt in ieder geval veel verschillende mogelijkheden met betrekking tot de toekomst.

**‘Als ik bijna 100 ben, woon ik ergens in
Denemarken met 9 katten’**

‘Ik wordt zo’n gek kattenvrouwtje’
Nena 16

Referenties

- Arnett, J. J. (2004). *Emerging Adulthood*. Noba. Geraadpleegd op 5 februari 2022, van <https://nobaproject.com/modules/emerging-adulthood>
- Cramer, T. (2021, 9 september). Tessa Cramer & On the mindset of futurists. Tessa Cramer. Geraadpleegd op 1 februari 2022, van <https://www.tessacramer.com/on-the-mindset-of-futurists/>
- Copini, E (2019). Tussen willen en weten: Cultuur, cultuuronderwijs, en de ontwikkeling van metacognitie in de adolescentie. Rijksuniversiteit Groningen. Geraadpleegt via: https://pure.rug.nl/ws/portalfiles/portal/75681838/Complete_thesis.pdf
- Crone, E. (2009). *Het puberende brein / druk 31*. Bert Bakker.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton
- Fabio Besti Interdisciplinary Design. (2021). Portfolios Archive. FABIO BESTI. Geraadpleegd op 1 februari 2022, van <https://www.fabiobesti.com/portfolios/>
- Ten Hagen, N. (2018). *Reis naar de Toekomst (Bachelorthesis)*. Geraadpleegd via: <https://essay.utwente.nl/view/faculty/BMS.html>
- Heijnen, E (2015). LKCA. (2022, 27 januari). *Cultuur+Educatie 50*. LKCA. <https://www.lkca.nl/publicatie/cultuur-plus-educatie-50/p.106-p116>.
- Hickman, C., Marks, E., Pihkala, P., Clayton, S., Lewandowski, E. R., Mayall, E. E., Wray, B., Mellor, C., & Van Susteren, L. (2021). Young People's Voices on Climate Anxiety, Government Betrayal and Moral Injury: A Global Phenomenon. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3918955>
- Huber, M., Brekel-Dijkstra, K., Jung, H. P., & Van den Brekel-Dijkstra, K. (2021). *Handboek Positieve Gezondheid in de Huisartspraktijk*. Bohn Stafleu van Loghum.
- Laclau, E., & Mouffe, C. (2014). *Hegemony And Socialist Strategy: Towards A Radical Democratic Politics (Radical Thinkers) (2nd ed.)*. Verso. p-93
- Leeuwen, R. R., Leget, C. J. W., & Vosselman, M. (2020). *Zingeving in zorg en welzijn*. Boom uitgeverij.
- Markus, H., & Nurius, P. (1986). Possible selves. *American psychologist*, 41(9), 954-969.
- Meekes, L. Peters, S (2020) en Pieket, L (2021). *Tijd voor Tijd. Hoe Kunst de tijdsbeleving beïnvloedt en daarmee ruimte geeft voor verbeelding. (Onderzoeksverslag)* Zwolle, Nederland: Artez
- Pieket, L (2021) *Remember the future (essay)* Zwolle, Nederland: Artez.
- Roerdink, J (2021) *De Identiteitsontwikkeling en Toekomstverbeelding van Adolescenten (Bachelorthesis)*. geraadpleegt via: http://essay.utwente.nl/77892/1/Roerdink_MA_BMS.pdf
- Sools, A (2020) *Campus Talks - Episode 3. (2020, 9 juni)*. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=IquGlzZlemU>
- Zandbergen, M., Abu Ghazaleh, N., Essen, E., & Englander, S. (2020). *Fieldlab Toekomstplannen Jongeren*. Hogeschool van Amsterdam, Gemeente Amsterdam. Geraadpleegt via: https://www.hva.nl/binaries/content/assets/subsites/urban-governance/2020/hva_eindrapportage_fieldlab-toekomstplannen-jongeren.pdf?1605779546892